

АНОТАЦІЯ

Крижанівська В. І. Студентський абсентеїзм в інформаційному суспільстві. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 054 – Соціологія (Галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки). – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2023.

Дисертаційна робота присвячена соціологічній концептуалізації сутності абсентеїзму та визначенню причин студентського абсентеїзму в інформаційному суспільстві. Актуальність теми зумовлена новими соціальними потребами і запитамі, які викликані процесами діджиталізації в інформаційному суспільстві, а також соціально-політичними кризами українського суспільства, що, зокрема, стосується інтеграції молоді до соціуму та політичній соціалізації, що відтворюється через практики політичної та громадянської діяльності в таких умовах. Для студентської молоді характерним є високий рівень абсентеїзму, політична пасивність та політичний інфантилізм, що потребує реагування з метою нівелювання загроз, ігнорування яких матиме негативні наслідки для функціонування суспільства, призводитиме до деформації функціонування демократичних інститутів і хиткості легітимності влади, консервативності політики та зниження представленості інтересів молоді.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у наступному:

вперше:

- здійснено соціологічну концептуалізацію феномену студентського абсентеїзму в інформаційному суспільстві, зокрема розглянуто особливості його прояву, онлайн-практики, причини та наслідки абсентеїзму студентів, проведено комплексну оцінку та співвідношення позитивних та негативних наслідків, перспектив і загроз студентського абсентеїзму для функціонування суспільства, що дозволило сформулювати рекомендації щодо можливих шляхів його подолання/мінімізації;

- запропоновано типологію студентів як політичних акторів, виходячи зі специфіки їхніх політичних комунікацій, логіки політичної взаємодії та сприйняття власної політичної участі. Зокрема, виділено 8 типів студентів як політичних акторів: «традиціоналісти», «активісти», «візіонери», «шанувальники», «абсентеїсти», «циніки», «альтернативники», «кон'юктурники». Доведено, що в сучасному студентському середовищі найбільш поширеними є такі типи, як «шанувальники» та «абсентеїсти»;

удосконалено:

- визначення поняття «абсентеїзм» з соціологічного точки зору, яке отримало інтерпретацію як свідоме ухилення від участі у політичному житті суспільства, в тому числі від участі у виборах, у вирішенні політичних та громадянських проблем, які стосуються актуального стану суспільного життя та майбутнього розвитку країни. Запропоновано та надано визначення понять: «пасивний абсентеїзм» (уникнення будь-якої участі у політичних та громадянських активностях) та «активний абсентеїзм» (активна демонстрація свого негативного ставлення до існуючої політичної системи та суспільного укладу, публічна маніфестація своєї позиції, заклик бойкотувати певні політичні процеси, пошук альтернативних та більш ефективних інструментів впливу);
- трактування абсентеїзму як об'єктивного та закономірного соціального феномену без превалювання негативних конотацій, сприйняття абсентеїзму як індикатору соціально-політичних трансформацій та політичних інновацій;
- визначення специфіки політичних комунікацій та політичної участі різних поколінь студентської молоді, зокрема розглянуто онлайн-практики абсентеїзму та політичної участі, які найбільше характерні саме для студентів, які належать до цифрового покоління (уникнення соціальної мережі Facebook як більш політичної та призначеної для «дорослих», неприєднання до сторінок та груп політичної тематики в соціальних мережах, трансформація негативного ставлення до політики у висміювання різноманітних політичних феноменів, процесів, лідерів (меми, тролінг), участь в онлайн-мітингах та онлайн-флешмобах тощо);

дістало подальший розвиток:

- інтерпретація сутності абсентеїзму крізь призму таких теоретико-методологічних підходів, як структурно-функціональний підхід, теорія структурного конструктивізму, теорія структурації, теорія постструктуралізму, або теорія дуальності, теорія відносної депривації, теорія поколінь, «популістична теорія», комунітаристська теорія, концепція «прискороного розвитку плюралізму», теорія ритуалів взаємодії, або теорія інтерактивних ритуалів, а також завдяки залучення до аналізу абсентеїзму теоретичних напрацювань щодо феноменів довіри, політичних традицій, стереотипів та упереджень, що дає змогу комплексно досліджувати абсентеїзм як соціальний феномен, враховуючи його різні аспекти, що зумовлює більш глибоке розуміння сутності абсентеїзму та його впливу на соціально-політичне життя соціуму;
- аналіз співвідношення та взаємозв'язку політичної пасивності та громадянської активності студентів, ціннісна та мотиваційна складова яких значно трансформується в умовах таких соціальних викликів та криз, як війна;
- трактування взаємозумовленості абсентеїзму та політичної ідентифікації студентів, що визначається такими суб'єктивними чинниками, як відчуття власної політичної ефективності та довіра до політичних інститутів, зокрема до інституту виборів.

Перший розділ «Теоретико-методологічні засади вивчення абсентеїзму» присвячений визначенню понятійно-категоріального апарату та концептуалізації сутності абсентеїзму, зокрема здійснено етимологічний аналіз сутності абсентеїзму у різних лінгвістичних та наукових традиціях (американська, британська, німецька, французька, італійська, українська). Абсентеїзм розглянуто у дихотомії з феноменом політичної участі крізь призму різних наукових підходів (філософія, політологія, соціологія), а також декількох концепцій та підходів — концепція демократії участі, концепція демократичного елітизму, функціональний, епістократичний і меритократичний підходи. Надано соціологічну інтерпретацію сутності абсентеїзму, зокрема запропоновано трактування абсентеїзму як свідомого ухилення

від участі у політичному та громадянському житті суспільства у широкому сенсі та від участі у виборах зокрема, а також уникання участі у вирішенні політичних та громадянських проблем, які стосуються спільного укладу життя та спільного майбутнього розвитку. Виокремлено активний та пасивний тип абсентеїзму, а також окреслено можливі інтерпретації сутності абсентеїзму як ухилення від виконання обов'язків, байдужість до політичних процесів, артикуляція власної позиції через мовчання, знецінення політики як сфери самореалізації людини, публічна демонстративність, відмова від громадянської чи політичної самоідентифікації, а також право і свобода вибору. Також сутність абсентеїзму розглянуто крізь призму концепту свободи (філософська категорія «свободи волі» І. Канта, «втеча від свободи» Е. Фромма).

Здійснено комплексний соціологічний аналіз абсентеїзму крізь низку теоретико-методологічних підходів, що дозволило акцентувати увагу на особливостях взаємодії індивідів як носіїв соціальних статусів і ролей, з урахуванням соціокультурних факторів, політичної соціалізації та соціальної інтеграції студентів, формування політичної і громадянської ідентичності через соціальні практики. Зокрема, абсентеїзм розглянуто крізь призму структурно-функціонального підходу Т. Парсонса, в межах якого він інтерпретується як порушення функціонування підсистеми політики та соціетальної спільноти (порушення досягнення рівноважного функціонування системи та досягнення консенсусу), теорії структурного конструктивізму П. Бурд'є (абсентеїзм як порушення формування габітусу та набуття символічного капіталу, самовикреслення з поля політики, а також на макрорівні — криза довіри та легітимності влади), теорії структурації Е. Гідденса (абсентеїзм як епізод, що передбачає уникнення дій для відтворення політичних інститутів), теорії постструктуралізму М. Арчер (визначення наслідків інертності та бездіяльності виборців для впливу на трансформацію структур, морфогенез та морфологічну послідовність), концепту публічного простору Х. Арндт та публічної сфери Ю. Хабермаса (абсентеїзм як викреслення особи із публічного простору, порушення комунікацій між громадянами, обмеження можливостей висловлення своїх позицій для колективного забезпечення загального блага), теорію відносної депривації

(розгляд причин зростання рівня абсентеїзму), крізь призму теорії динамічних ритуалів Р. Колінза, концептів стереотипів та упереджень, а також розглянуто теоретичне осмислення трансформації форм політичної участі в інформаційному суспільстві — популістичний теорія Е. Коррадо і Ч. Фейрстоун, комунітаристська теорія Х. Рейнгольда, концепція прискороного розвитку плюралізму.

Окреслено методологічні особливості соціологічного дослідження абсентеїзму із застосуванням кількісної та якісної методології. Обґрунтовано евристичні та методологічні можливості використання масових анкетних опитувань, панельних, лонгітюдних і моніторингових досліджень, кількісного та якісного контент-аналізу, фокусованих групових інтерв'ю, експертних інтерв'ю, глибинних та структурованих інтерв'ю, дискурс-аналізу, історико-порівняльного та корпоративного аналізу, кейс-стаді та соціального експерименту. Також були окреслені обмеження застосування кількісної методології для дослідження абсентеїзму, що пов'язано із сенситивністю досліджуваної проблематики та пасивністю досліджуваної групи, адже результати анкетних опитувань можуть мати викривлені результати через участь респондентів з переважно активною громадянською та політичною позицією.

У другому розділі «Особливості студентського абсентеїзму в інформаційному суспільстві» були визначені особливості діджиталізації політичної участі, переваги і недоліки цифровізації, розглянуто практики онлайн-політичної участі і політичних комунікацій, а також онлайн-практики абсентеїзму (крім повного ігнорування та блокування політичного контенту, публічна демонстрація свого ставлення та неучасті у соціальних медіа, участь в онлайн-флешмобах і мітингах, емоційні дискусії, написання коментарів у соціальних мережах, тролінг політиків, відписки від сторінок та каналів політичної тематики тощо).

Розглянуто особливості політичних комунікацій та політичної участі різних поколінь, зокрема з акцентуванням уваги на «цифровому поколінні», представниками якого є нинішні студенти. Саме для студентів характерною рисою є діджиталізація політичних комунікацій, долучення до онлайн-форм політичної участі, а також фан-формат політичної підтримки та надання переваги медійним образам над статусами чи компетенціями.

Із застосуванням матриці SWOT-аналізу розглянуто позитивні та негативні наслідки абсентеїзму, перспективи і його загрози для суспільства. Така комплексна оцінка дозволила проаналізувати абсентеїзм як об'єктивний закономірний феномен, характерний для демократичних політичних систем, визначити можливості політичних інновацій та соціально-політичних трансформацій, які надає абсентеїзм, але і водночас визначити загрози абсентеїзму в разі ігнорування чи недооцінки наслідків високого рівня абсентеїзму, зокрема серед студентів.

Окреслено співвідношення політичної пасивності і громадянської активності студентів як елементу пошуку альтернативних практик та інструментів впливу й вираження поглядів у разі самоухилення від участі у політичних процесах та у виборах зокрема. Відповідно до особливостей політичних комунікацій та логіки політичної взаємодії виокремлено 8 типів студентів як політичних акторів («традиціоналісти», «активісти», «візіонери», «шанувальники», «абсентеїсти», «циніки», «альтернативники», «кон'юктурники») та практики абсентеїзму, характерні для кожного типу. Аналіз вторинних даних продемонстрував, що для молоді характерним є пошук альтернативних, неконвенційних форм політичної участі, зокрема у громадському секторі, проте рівень громадянської активності також не дуже високий, переважно виражений у формі волонтерства та донатів на підтримку ЗСУ, що здебільшого обумовлено станом війни з 24 лютого 2022 року.

У *третьому розділі* «Емпіричні дослідження та оцінка стану і тенденцій студентського абсентеїзму» розглянуто абсентеїзм як складову політичної ідентифікації та політичної соціалізації студентів, що пов'язано з політичною та громадянською культурою, впливом упереджень на мотивацію молоді, що відтворюється каналами комунікації та через соціальні і політичні практики (або їх ухилення). На основі дискурс-аналізу інтерв'ю з молоддю, які були проведені напередодні виборів 2019 року, виявлено специфіку упередженого ставлення молоді до участі у виборах, що насамперед пов'язано з високим рівнем недовіри до політичних інститутів і зневірою у власних можливостях щось змінити. Міфологізація політики та наявність упереджень про політику стає бар'єром політичної участі молоді, що призводить до порушення політичної соціалізації

молоді, деформації формування політичної нації, набуття громадянських і політичних компетентностей, порушення соціальної інтегрованості молоді. Важливим елементом набуття громадянських компетентностей та політичної соціалізації молоді є участь в учнівському та студентському самоврядуванні, проте молодь має невеликий досвід участі у таких практиках.

Станом на 2022 рік, відповідно до дослідження впливу війни на молодь України, виявлено, що переважна більшість молоді не бере участь у діяльності інститутів громадянського суспільства, проте характерне зростання участі у волонтерських та благодійних організаціях.

Аналіз вторинних даних соціологічних досліджень та результати власного емпіричного дослідження, заснованого на проведенні інтерв'ю зі студентами 3-х центрів вищої освіти України (Київ, Львів, Харків), продемонстрували досить поверхове та спрощене сприйняття студентами сутності політики, наявність у частини опитаних студентів негативного та упередженого сприйняття політики, політичну некомпетентність та незацікавленість політикою. Водночас повномасштабне вторгнення РФ в Україну стало фактором значної ціннісної та мотиваційної трансформації щодо політичної та громадянської активності студентів, змінюючи рівень зацікавленості (неможливо ігнорувати новини політичної тематики), міграційні настрої (не планують виїжджати з України), ступінь громадянської активності (переважно залучені до підпису електронних петицій та донатів на підтримку ЗСУ), усвідомлення значущості власної участі (студенти декларують бажання взяти участь у майбутніх виборах). У результаті проведеного дослідження були визначені причини студентського абсентеїзму, серед яких: переконання, що «все вже вирішено» і що «один голос нічого не змінить», недовіра до процедури виборів («все куплено»), власна некомпетентність, незацікавленість політикою загалом, незнання кандидатів та їх програмних положень, інші пріоритети, лінь. Хоча студенти змінили ставлення до власної активності, проте частина студентів залишається переконаними абсентеїстами з негативним ставленням до політики та можливостей щось змінити у цьому напрямі, також частина студентів зазначає значущість впливу різних факторів на вірогідність їхньої участі, пов'язаних зі зміною

політичних лідерів, зокрема появи серед кандидатів військових. Результати дослідження підтвердили авторські гіпотези щодо причин та особливостей студентського абсентеїзму, зокрема що студенти готові брати участь у політичних процесах у кризові періоди (як приклад — під час чи після війни), зумовленості високого рівня абсентеїзму серед студентів політичною некомпетентністю та упередженням про власну низьку політичну ефективність, недовірою до політичних інститутів. Одна гіпотеза, в межах якої гіпотетично передбачався низький рівень довіри до Президента України, була скоригована, а гіпотеза щодо зумовленості високого рівня студентського абсентеїзму заміщенням реальної політичної участі онлайн-практиками була спростована. Дослідження підтвердило тенденції, що онлайн-форми політичної участі та політичних комунікацій є додатковими інструментами залучення молоді до політичної активності, що надають додаткові можливості вже активним молодим людям, не впливаючи на мотиваційну складову. Хоча імплементація онлайн-форм політичної участі, зокрема е-голосування, здатна подолати ситуативні фактори абсентеїзму (погана погода, хвороба, тимчасова відсутність за місцем прописки, лінь) і має позитивні оцінки зі сторони студентів як більш зручна та швидша форма участі.

На основі виявлених причин студентського абсентеїзму, а також загроз від зростання рівня студентського абсентеїзму, розроблено та рекомендовано заходи для нівелювання негативних наслідків ігнорування цієї проблематики. Зокрема, запропоновано сприяти формуванню партисипаторної політичної культури з моделлю представницьких дорадчих процесів, розвивати та підтримувати низовий громадянський активізм, забезпечувати набуття політичних і громадянських компетентностей учнів і студентів з метою формування компетентної участі через практики долучення до учнівського та студентського самоврядування, позашкільні громадські ініціативи та громадську практику у ЗВО, трансформувати мотивацію протесту на мотивацію причетності через долучення до практик громадського активізму, залучати молодь до дорадчих процесів та вирішення проблем місцевих громад. Повноцінна політична соціалізація молоді повинна забезпечуватися шляхом наявності якісної громадянської освіти у закладах середньої та вищої освіти

(спеціалізовані предмети для здобувачів освіти і тематичні курси з підвищення кваліфікації для педагогів). Запропоновано ввести квоту 25 % для представленості молоді у партіях, парламенті, обласних та міських радах з метою збільшення представленості молоді у політиці та представленості їхніх інтересів, що спрямовано на подолання консервативності та «старіння» політики.

У висновках дисертації представлені основні результати проведеного дослідження, практичне значення отриманих результатів і можливі напрями їх використання. Також окреслені напрями для подальших соціологічних досліджень даної проблематики.

Зазначено, що практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання отриманих результатів для подальших емпіричних досліджень стану та тенденцій абсентеїзму студентів з урахуванням політичного контексту та соціальних трансформацій, а також для посилення проєктів та заходів для розвитку громадянської освіти в Україні, формування чи оптимізації представленості молоді у політиці з метою сприяння представленості інтересів молоді в політиці та їхньої компетентнісній участі.

Ключові слова: абсентеїзм, студенти, молодь, політична участь, політична культура, громадянська активність, соціальна згуртованість, інформаційне суспільство, освіта, вища освіта, вища школа України, політичні рішення, прийняття рішень, інформаційно-комунікативні технології, громадська думка.

ABSTRACT

Kryzhanivska V. I. Student absenteeism in the information society. – Qualification scholarly paper: a manuscript.

Thesis submitted for obtaining the Doctor of Philosophy degree in Social and Behavioral Sciences, Speciality 054 – Sociology. – V. N. Karazin Kharkiv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2023.

Thesis is devoted to the sociological conceptualization of the essence of absenteeism and the determination of the causes of student absenteeism in the information society. The urgency of the topic is determined by new social needs and requests, which are caused by the processes of digitization in the information society, as well as socio-political crises of Ukrainian society, which, in particular, concerns the integration of youth into society and political socialization, which is reproduced through the practices of political and civic activity in such conditions. Student youth is characterized by a high level of absenteeism, political passivity and political infantilism, which requires a response in order to eliminate threats, ignoring which will have negative consequences for the functioning of society, leads to the deformation of the functioning of democratic institutions and the shakiness of the legitimacy of the government, the conservatism of politics and the reduction of the representation of the interests of young people.

The scientific novelty of the research results is as follows:

first:

- a sociological conceptualization of the phenomenon of student absenteeism in the information society was carried out, in particular, the peculiarities of its manifestation, online practices, causes and consequences of student absenteeism were considered, a comprehensive assessment and correlation of positive and negative consequences, prospects and threats of student absenteeism for the functioning of society was carried out, which made it possible to formulate recommendations regarding possible ways to overcome/minimize it;
- a typology of students as political actors is proposed, based on the specifics of their political communications, the logic of political interaction and the perception of their

own political participation. In particular, 8 types of students are identified as political actors: "traditionalists", "activists", "visionaries", "fans", "absenteeists", "cynics", "alternatives", "opportunists". It has been proven that in the modern student environment, such types as "fans" and "absenteeists" are the most common;

improved:

- the definition of the concept of "absenteeism" from a sociological point of view, which was interpreted as a conscious avoidance of participation in the political life of society, including participation in elections, in solving political and civil problems related to the current state of social life and the future development of the country. and a definition of the concepts: "passive absenteeism" (avoidance of any participation in political and civic activities) and "active absenteeism" (active demonstration of one's negative attitude towards the existing political system and social order, public manifestation of one's position, call to boycott certain political processes, search for alternative and more effective influence tools);
- interpretation of absenteeism as an objective and regular social phenomenon without the predominance of negative connotations, perception of absenteeism as an indicator of socio-political transformations and political innovations;
- determination of the specifics of political communications and political participation of different generations of student youth, in particular the online practices of absenteeism and political participation, which are most characteristic of students belonging to the digital generation (avoidance of the Facebook social network as more political and intended for "adults", not joining pages and groups of political subjects in social networks, transformation of a negative attitude towards politics into ridicule of various political phenomena, processes, leaders (memes, trolling), participation in online rallies and online flash mobs, etc.);

received further development:

- interpretation of the essence of absenteeism through the prism of such theoretical and methodological approaches as the structural-functional approach, the theory of structural constructivism, the theory of structuration, the theory of poststructuralism, or the theory of duality, the theory of relative deprivation, the theory of generations,

"populist theory", communitarian theory, the concept of "accelerated development of pluralism", the theory of interaction rituals, or the theory of interactive rituals, as well as due to the involvement in the analysis of absenteeism of theoretical developments regarding the phenomena of trust, political traditions, stereotypes and prejudices, which makes it possible to comprehensively study absenteeism as a social phenomenon, taking into account its various aspects, which determines a deeper understanding of the essence of absenteeism and its impact on the socio-political life of society;

- analysis of the relationship and relationship between political passivity and civic activity of students, the value and motivational component of which is significantly transformed in the conditions of such social challenges and crises as war;
- interpretation of the interdependence of absenteeism and political identification of students, which is determined by such subjective factors as a sense of one's own political effectiveness and trust in political institutions, in particular in the institution of elections.

The first chapter "Theoretical and methodological foundations of the study of absenteeism" is devoted to the definition of the conceptual-categorical apparatus and conceptualization of the essence of absenteeism, in particular, an etymological analysis of the essence of absenteeism in various linguistic and scientific traditions (American, British, German, French, Italian, Ukrainian) was carried out. Absenteeism is considered in a dichotomy with the phenomenon of political participation through the prism of various scientific approaches (philosophy, political science, sociology), as well as several concepts and approaches — the concept of participatory democracy, the concept of democratic elitism, functional, epistocratic and meritocratic approaches. A sociological interpretation of the essence of absenteeism is given, in particular, the interpretation of absenteeism is proposed as a conscious avoidance of participation in the political and civil life of society in a broad sense and from participation in elections in particular, as well as avoidance of participation in solving political and civil problems that concern a common way of life and a common future development Active and passive types of absenteeism are distinguished, as well as possible interpretations of the essence of absenteeism are outlined as evasion of

duties, indifference to political processes, articulation of one's own position through silence, devaluation of politics as a sphere of human self-realization, public demonstrativeness, refusal of civic or political self-identification, as well as the right and freedom of choice. Also, the essence of absenteeism is examined through the prism of the concept of freedom (philosophical category of "freedom of the will" by I. Kant, "escape from freedom" by E. Fromm).

A comprehensive sociological analysis of absenteeism was carried out through a number of theoretical and methodological approaches, which made it possible to focus on the peculiarities of the interaction of individuals as bearers of social statuses and roles, taking into account socio-cultural factors, political socialization and social integration of students, the formation of political and civic identity through social practices. In particular, absenteeism is considered through the prism of the structural-functional approach of T. Parsons, in the framework of which it is interpreted as a violation of the functioning of the subsystem of politics and the social community (violation of the achievement of the balanced functioning of the system and the achievement of consensus), the theory of structural constructivism by P. Bourdieu (absenteeism as a violation of the formation habitus and the acquisition of symbolic capital, self-exclusion from the field of politics, as well as at the macro level - a crisis of trust and legitimacy of power), the theory of structuration by E. Giddens (absenteeism as an episode involving the avoidance of actions for the reproduction of political institutions), the theory of poststructuralism by M. Archer (definition the consequences of voter inertia and inactivity for influencing the transformation of structures, morphogenesis and morphological sequence), H. Arendt's concept of public space and J. Habermas' public sphere (absenteeism as the deletion of a person from public space, disruption of communications between citizens, limitation of opportunities to express one's position for the collective provision of the common good), the theory of relative deprivation (consideration of the reasons for the increase in the level of absenteeism), the theory of generations (particularities of communications and practices of generations X, Y and Z), through the prism of the theory of dynamic rituals of R. Collins, the concepts of stereotypes and prejudices, as well as the theoretical understanding is considered transformations of forms of political participation in the information society —

the populist theory of E. Corrado and Ch. Firestone, the communitarian theory of H. Rheingold, the concept of accelerated development of pluralism.

The methodological features of the sociological study of absenteeism using quantitative and qualitative methodology are outlined. The heuristic and methodological possibilities of using mass questionnaire surveys, panel, longitudinal and monitoring studies, quantitative and qualitative content analysis, focused group interviews, expert interviews, in-depth and structured interviews, discourse analysis, historical and comparative and corporate analysis, case study and social experiment were justified. The limitations of the use of quantitative methodology for the study of absenteeism were also identified, which is associated with the sensitivity of the issues under study and the passivity of the study group, because the results of questionnaire surveys may have distorted results due to the participation of respondents with a predominantly active civil and political position.

In the second chapter, "Peculiarities of student absenteeism in the information society", the peculiarities of digitalization of political participation, advantages and disadvantages of digitalization were determined, the practices of online political participation and political communications, as well as online practices of absenteeism (except for completely ignoring and blocking a political concert, public demonstration one's attitude and non-participation in social media, participation in online flash mobs and rallies, emotional discussions, comment posts on social networks, trolling of politicians, unsubscribing from political pages and channels, etc.).

On the basis of the theory of generations, the peculiarities of political communications and political participation of different generations (X, Y, Z) are considered, with an emphasis on generation Z, whose representatives are current students. A characteristic feature for students is the digitization of political communications, involvement in online forms of political participation, as well as the fan-format of political support and giving priority to media images over statuses or competencies.

Using the SWOT analysis matrix, the advantages and disadvantages of absenteeism in the ratio of strengths and weaknesses, prospects and threats were considered. Such a comprehensive assessment made it possible to analyze absenteeism as an objective, regular

phenomenon characteristic of democratic political systems, to determine the possibilities of political innovations and socio-political transformations provided by absenteeism, but at the same time to determine the threats of absenteeism in case of ignoring or underestimating the consequences of a high level of absenteeism, in particular among students.

The ratio of political passivity and civic activity of students is outlined as an element of the search for alternative practices and tools of influence and expression of views in case of self-evasion from participation in political processes and in elections in particular. According to the features of political communications and the logic of political interaction, 8 types of students are distinguished as political actors ("traditionalists", "activists", "visionaries", "fans", "absenteeists", "cynics", "alternatives", "opportunists") and absenteeism practices specific to each type. The analysis of secondary data showed that the search for alternative, non-conventional forms of political participation is characteristic of young people, in particular in the public sector, but the level of civic activity is also not very high, mainly expressed in the form of volunteering and donations in support of the Armed Forces, which is mostly due to the state of war since February 24, 2022.

In the third chapter, "Empirical research and evaluation of the state and trends of student absenteeism", absenteeism is considered as a component of political identification and political socialization of students, which is connected with political and civic culture, the influence of prejudices on the motivation of young people, which is reproduced through communication channels and through social and political practices (or their avoidance). On the basis of the discourse analysis of interviews with young people, which were conducted on the eve of the 2019 elections, the specificity of the biased attitude of young people towards participation in the elections was revealed, which is primarily associated with a high level of distrust in political institutions and despair in their own ability to change something. The mythologizing of politics and the presence of prejudices about politics becomes a barrier to political participation of youth, which leads to a violation of the political socialization of youth, deformation of the formation of a political nation, the acquisition of civic and political competences, and a violation of the social integration of youth. Participation in student and student self-government is an important element of acquiring

civic competences and political socialization of young people, but young people have little experience of participating in such practices.

As of 2022, according to a study of the impact of the war on the youth of Ukraine, it was revealed that the majority of young people do not participate in the activities of civil society institutions, but there is an increase in participation in volunteer and charitable organizations.

Analysis of secondary data of sociological research and results of my own empirical research, based on interviews with students of 3 university centers (Kyiv, Lviv, Kharkiv), demonstrated a rather superficial and general perception of the essence of politics by students, the presence of a quarter of surveyed students with a negative and biased perception of politics, political incompetence and disinterest in politics. At the same time, the war became a factor of significant value and motivational transformation regarding the political and civic activity of students, changing the level of interest (it is impossible to ignore political news), migration attitudes (they do not plan to leave Ukraine), the degree of civic activity (mostly involved in signing electronic petitions and donations in support of the Armed Forces), awareness of the importance of their own participation (most students declare their desire to participate in the upcoming elections). As a result of the research, the reasons for student absenteeism were identified, including the belief that everything has already been decided and that one vote will not change anything, distrust of the election procedure ("everything is bought"), one's own incompetence, lack of interest in politics in general, ignorance of the candidates and their program provisions, other priorities, laziness. Although the majority of students have changed their attitude towards their own activism, a quarter of students remain convinced absentees with a negative attitude towards politics and the possibility to change something in this direction, also some students note the importance of the influence of various factors on the likelihood of their participation, related to the change of political leaders, in particular the appearance of among military candidates. The results of the study confirmed the author's hypotheses regarding the causes and features of student absenteeism, in particular, that students are ready to participate in political processes in periods of crisis (for example, during or after the war), that the high level of absenteeism among students is due to political incompetence and prejudice about their own low political

efficiency, mistrust of political institutions. One hypothesis, which hypothesized a low level of trust in the President of Ukraine, was adjusted, and the hypothesis that the high level of student absenteeism is due to the replacement of real political participation with online practices was refuted. The study confirmed the trends that online forms of political participation and political communications are additional tools for attracting young people to political activity, providing additional opportunities to already active young people, without affecting the motivational component. Although the implementation of online forms of political participation, in particular e-voting, can overcome the situational factors of absenteeism (bad weather, illness, temporary absence from the place of residence, laziness) and has positive evaluations from students as a more convenient and faster form of participation.

On the basis of the identified causes of student absenteeism, as well as threats from an increase in the level of student absenteeism, measures have been developed and recommended for leveling the negative consequences of ignoring this issue. In particular, it is proposed to contribute to the formation of a participatory political culture with representative advisory processes, to develop and support grassroots civic activism, to ensure the acquisition of political and civic competences of pupils and students in order to form competent participation through the practices of involvement in pupil and student self-government, extracurricular public initiatives and public practice in institutions of higher education, to transform the motivation of protest into the motivation of involvement through involvement in the practices of public activism, to involve young people in advisory processes and solving problems of local communities. Full-fledged political socialization of youth should be ensured through the availability of high-quality civic education in secondary and higher education institutions (specialized subjects for those seeking education and thematic courses on professional development for teachers). It is proposed to introduce a quota of 25% for the representation of youth in parties, parliament, regional and city councils in order to increase the representation of youth in politics and the representation of their interests, which is aimed at overcoming conservatism and the "aging" of politics.

The conclusions of the thesis present the main results of the conducted research, the practical significance of the obtained results and possible prospects of their use. Prospects for further sociological research of this issue are also outlined.

It is noted that the practical significance of the obtained results lies in the possibility of using the obtained results for further empirical studies of the state and trends of student absenteeism, taking into account the political context and social transformations, as well as for strengthening projects and measures for the development of civic education in Ukraine, forming or optimizing the representation of young people in politics in order to promote the representation of the interests of young people in politics and their competent participation.

Keywords: absenteeism, students, youth, political participation, political culture, civic activism, social cohesion, information society, education, higher education, high school of Ukraine, political decisions, decision-making, information and communication technologies, public opinion.